

HEMŞİN VE HEMŞİNLİLERDE DAYANIŞMA FAALİYETLERİ

Abdullah Akat*

Özet

Bu çalışmada Hemşin coğrafyasını tanımlamak, Hemşin üzerine yazılan yazılarda belirleyici olan ideolojik tarih ve kültür anlayışından sıyrılmak ve Hemşinlilerin asıl ele alınması gereken değerlerini ön plana çıkartmak amaçlanmıştır. Bir dizi çalışmanın ilk ürünü olan bu makale Hemşin'i, Hemşinliyi ve Hemşinlilerin gerek yörelerinde gerekse yöreleri dışında ve özellikle de İstanbul'daki dayanışma faaliyetlerini içermektedir.

Anahtar Kelimeler

Doğu Karadeniz Bölgesi, Hemşin, Hemşin Derneği, Tulum, Horon.

Abstract

In this study, it is aimed to define the geography of Hemshin, abandon the ideological history and culture conception which is determinant in writings on Hemshin and bring the essential values of people of the region to forefront. As the first output of an array of studies, this article comprises Hemshin, its people and their solidarity activities both in and out of the region, most particularly out of İstanbul.

Keywords

The Eastern Black Sea Region, Hemshin, Hemshin Association, Tulum, Horon.

Giriş

Günümüzün en önemli tartışma konularından biri olan ve dünya üzerindeki ulus devletleri özellikle 90'lı yıllardan itibaren tehdit etmeye başlayan ve gelecekte de artarak devam edeceği düşünülen etnik – milliyetçilik akımı, Türkiye Cumhuriyeti'nin de önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, üzerinde kurulduğu Anadolu topraklarının yapısı itibarıyla bir ulus devlettir. Etnik – milliyetçilik kavramını ortaya atan ve bizzat uygulatan emperyalist güçler maddi – manevi destekleriyle Orta Doğu'da, Orta Avrupa'da, Doğu Avrupa'da, Kafkasya'da, Orta ve Güney Asya'da, Afrika'da ve Güney Amerika'da irili ufaklı planlarını uygulamaktadırlar. Anadolu ve üzerinde kurulu olan Türkiye Cumhuriyeti de yapı itibarıyla bu tür faaliyetler açısından uygun görünümündedir ve Anadolu'da etnik toplulukların bu yöntemle gündeme getirilmeye çalışıldığı bölgelerden biri de Doğu Karadeniz Bölgesi'dir.

Günümüzde Selanik'te yaşayan Karadenizliler gündeme soykırım söylem ve demeçleriyle, soykırım anıtlarıyla çıkartılırken, Lazlar da etnik –

---

* Yrd. Doç. Dr., KTÜ Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü. a.akat@hotmail.com

milliyetçilik akımına hizmet etme yoluna çekilmeye çalışılmaktadır. Son olarak da Hemşin bölgesi ve Hemşin halkı üzerinde etnik kimlik problemleri oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada son dönemde dar bir alana sıkıştırılan ve tamamen politik ve ideolojik çerçevede ele alınan Hemşin'in, arka plana itilmiş görünen kültürünü ve Hemşin'in asıl konuşulması gereken değerlerini ön plana çıkarmak amaçlanmaktadır.

Bu amaçla yola çıkarak gerçekleştirilmesi düşünülen ilk çalışma, literatür taraması, yöreye gidilmesi, kaset-cd, görüntü gibi yöreye ait kayıtların toplanması şeklinde başlamıştır. 2005 yılının Temmuz ayında gittiğimiz yörede o günkü şartlar nedeniyle araştırmalarımız kısa sürmüş ve tamamlanamadan geri döndüğümüz için çalışmaya ara verilmiştir. Bu çalışmanın devamı için bir imkan olarak gördüğümüz ve 2006 yılı Kasım ayından itibaren İstanbul'da başladığımız ikinci çalışma dönemi ise kaynaklarımızı güncellemek, tulum ustası Remzi Bekar başta olmak üzere İstanbul'da yaşayan yöresel sanatçılar ile temas kurmak, Hemşinlileri İstanbul'da buluşturan Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneğini ziyaret etmek, bu derneğin faaliyetlerini önce gözlemlemek, daha sonra da faaliyetlerine fiilen iştirakta bulunmak, dernek yetkilileriyle ve dernek faaliyetlerine katılan üyeler ile kişisel görüşmeler yapmak ve yörede yeni alan araştırmaları gerçekleştirmek yoluyla günümüze dek devam etmiştir.

Hemşin ve Hemşinli Kimliği

Hemşin'in kurulduğu dönem ve kurulumunu gerçekleştirenlerden başlayarak günümüze kadar uzanan tarihi sürekli tartışma konusudur. Hemşin tarihinin ideolojik temellere oturtularak tartışılması da muhtemelen bu sorunu çözemeyecek ve yeni tartışma zeminlerine yol açarak devam edecektir. Burada Hemşin tarihi üzerine bilgiler, tüm görüşlere yer verilerek değerlendirilecek, böylece konu ideolojik malzeme olmaktan çıkarılmaya çalışılacaktır.

Hemşin tarihi ve Hemşinlilerin kökeni konusunda sıkça tartışılan Türk ve Ermeni tezleri mevcuttur. Üçüncü bir tez ise Gürcülerin Lazları ortaya sürerek Hemşin üzerinde iddia sahibi olmasına dayanır. Bölge incelendiğinde Hemşin'de Türkmenler, Ermeniler ve Lazların tarih boyunca komşu oldukları görülmektedir. Bu sebeple, her topluluğun tarihi kendine mal etme çabası vardır; ancak tek taraflı bir tarih anlayışının ve köken aramanın yerine, bu unsurları birleştiren, bir arada yaşatan özelliklerin anlaşılmasına katkı sağlayan ve kurdukları bağları yüceltmek adına yapılan araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Hemşin, Kuzey Anadolu Dağları'nın en yükseği ve en görkemlisi olan Kaçkar Dağları'nın deniz tarafına bakan yamaçlarında kuruludur. Fırtına Vadisi'ni ortasına alan yerleşim, kıyıda epeyce içerdedir. Kıyıdaki Pazar ve Ardeşen ilçelerinin dağlık kısmı olarak da gösterilebilir. Bölgede yüzey şekilleri, bitki örtüsü ve iklim şartları insan yaşantısına pek elverişli olmayıp

birlikte yaşamak için mücadeleyi gerektirmektedir. Oldukça dik ve engebeli olan yüzey geniş ormanlarla kaplıdır ve bölge sürekli yağış altındadır. Yerleşim, derelerin dağları yararak oluşturduğu vadiler boyunca kurulmuştur. Bölgede yaşayan halk Hemşinli olarak tanımlanır; ancak Hemşinliler bugünkü Hemşin sınırları içerisinde kalmamışlardır. Bölgede Cimil – İkizdere Bölgesi’nde, Çayeli’nin yüksek kesimlerinde, Hopa’nın yüksek kesimlerinde ve İspir’de Hemşinli kimliğiyle yaşayan topluluklar görülürken Anadolu’da Adapazarı, İzmit ve Düzce çevresinde; Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında da Gürcistan, Kazakistan, Ermenistan, Kırgızistan ve Sibirya bölgelerinde Hemşinli topluluklar görülmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Hemşinli topluluklar iki ayrı grup olarak değerlendirilir. Buna göre birincisi “Baş Hemşinliler” denilen ve asıl Hemşin coğrafyası sayılan tarihi Hemşin kazasında – günümüzde tarihi Hemşin kazasının idari yapısı ikiye bölünmüş olup Hemşin ve Çamlıhemşin ilçelerinden oluşmaktadır – ve çevresinde yaşayan Hemşinliler, ikincisi de “Hopa-Hemşinlileri” denilen ve Artvin ilinin Hopa ve Kemalpaşa arasındaki akarsu düzeni içerisinde yaşayan Hemşinlilerdir. Bu iki topluluk arasında çok belirgin farklar görülebilmektedir.

Hemşin adının nereden geldiği, Hemşin’in kimler tarafından kurulduğu, Hemşinlilerin kimlikleri ve bölgede geçirdikleri süreç ile ilgili görüş farklılıkları söz konusudur. Hemşin adı Türk tezlerine göre; “Farsça kökenli “Hem” ve Türkçe “Şen” sözcükleri”nden oluşmaktadır (Gündüz 2002: 52). “Hem” ve “Şen” sözcükleri üzerine Hemşinlilerin göç yolları üzerinde bulunan şehirlerin isimleri ve bu sözcüklerin uygunluğu üzerine etimolojik çalışmalar yapılmıştır. Diğer taraftan Fahrettin Kırzıoğlu tarafından Hemşin adı tarihi bir şahsiyet olan Hamam Beğ’e bağlanmaktadır. Aynı görüş Ermeni tezlerinde de görülmektedir. Ancak Hamam Beğ’in kimliği konusunda çatışma söz konusudur. Fahrettin Kırzıoğlu tarafından anlatılan süreç şu şekildedir:

“M.S. 623 yıllarında Hamam Beğ idaresindeki “Amaduni” adlı Oğuz Oymağı’nın ateşe tapan Sasaniler’den kaçarak, Rize doğusuna yerleşmesi öncesinde; burada kendilerinden önceki Oğuz asıllı olan ve Büyük İskender’in Hindistan Seferi sırasında aldığı, Horasan’dan kovduğu Parthi/Arşaklı kolu vardı. Bunlar Amadan/Hamadan’a yerleşmişlerdi. 360 yıl orada kalan Türkleri, “Armenya = Yukarı eller” kralı Ardaşes/Aksidares (M.S. 100-113) Amaduni (Amadanlı) adıyla ülkesine getirerek, Revan/Erivan’ın batısındaki Alakes/Arakas dağına yerleştirerek beğlik haline getirmişti. Horasan’dan gelme Arşaklıların Suren/Pahlav kolundan Anak adlı Prens oğlu Aziz Grigor, 301-306 yıllarında Küçük Arşaklılar ülkesini resmen Hıristiyanlığa sokarken Amaduni beyleri de Hıristiyan olmuştu. Ancak bu boyun mensupları, Sasanilerden kurtulmak için Hamam idaresinde aileleriyle birlikte Hıristiyan Bizans toprağı Rize bölgesine göçüp “Dampur” denilen yıkık kasabayı imar ederek, bu-

raya beğlerinin adıyla Hamam-a Sen/Şin adını verdiler” (Albayrak 2003: 222).

Ermeni tezlerinde de aynı göç olayı ve Hamam Beğ'in Dampur'u yeniden inşasından dolayı verilen ad hakkında ortaklık varken, Amadunilerin kimliği konusunda görüş farkı mevcuttur. Buna göre; “*Hamam Bey denilen kişinin soylu bir Ermeni sülalesi olan Amatunilerin prenslerinden biri olduğu*” (Gündüz 2002: 50) söylenmektedir. Levon Haçikyan da Hamam Bey'den Ermeni beyi olarak söz etmektedir.¹

Amaduniler Oğuz oymağı mıdır, yoksa soylu bir Ermeni sülalesi mi? İkisinden biri olması günümüzde yaşayan Hemşinlilerin gerçek kimliğini ortaya koymaya yeter mi? Bölgeye geldiğinde nüfus olarak 12.000 civarında gösterilen bu topluluk yerleştiği topraklarda çok uzun bir tarihsel süreç geçirmiştir.² Dolayısıyla buraya ilk yerleşenler veya buraya Hemşin adını koyanlar değil günümüze uzanan süreçte burada yaşananlar, burada yaşayanlar ve günümüze taşıdıkları ortak kültür Hemşinli kimliğini oluşturmaktadır. Günümüzde Hemşin'in kültürel yapısının bu tarihsel zeminden oldukça uzak olduğu, bu yapının oldukça değiştiği ve çevre kültürlerle yaşanan kaynaşma ve kardeşleşmeden ötürü farklı bir Hemşin ve Hemşinli kimliği oluştuğu görülmektedir. Bu durum, Hemşinli kimliğini kullanan gruplarda görülebilmektedir.

Hemşinli Kimliğini Kullanan Grupların Karşılaştırılması

Hemşin kültürü denildiğinde Hemşinli kimliği akla gelmektedir ve bu kültürün yaşandığı yer de Baş Hemşinliler'in bulunduğu Hemşin bölgesidir. Hemşinli kimliğini kullanan Doğu Hemşinlileri ile Baş Hemşinliler arasında gerçek anlamda bir ilişki kurmak oldukça zordur. Doğu Hemşin'de yani Hopa Hemşinlilerinde Ermenice konuşulur ve kültürel yapı dilleri haricinde tamamen buldukları çevrenin etkisindedir. Ne Baş Hemşinliler ile ne de Ermenistan halkı ile benzerlik göstermezler. İki grup arasında tulum çalınması ve horon oynanması haricinde ortak bir unsur yoktur. Denilebilir ki bu çalgı ve oynanan oyun da sadece bu iki grubun değil bu coğrafyadaki Lazların ve Gürcülerin de kullandıkları bir çalgı ve oyundur. “*Tulumun eşlik ettiği halk dansları horon tipindedir. Batılı-Hemşinlilerin dans repertuarı Hopalı adaşlarınınkinden daha zengindir. Ermenilerin danslarıyla Hemşinli grupların dansları arasında bir benzerlik görülmemektedir.*” (Alt 2005: 23 – 24)³.

Bu iki grup arasındaki farklılıkların ilk sırasında dil unsuru gelmektedir. Buna göre; “*Doğu Hemşinliler, Türkçenin yanısıra, Batı Ermenice olan bir*

¹ Levon Haçikyan, *Hemşin Gizemi*, İstanbul, 1997.

² Albayrak, 2003, 207.

³ Andrew, Peter Alford / Benninghaus, Rüdiger, *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*, 1989, s. 490'dan alıntı.

lehçe konuşurlar, oysa Batılı Hemşinliler sadece belirgin bir Türkçe diyalekt konuşurlar." (Alt 2005: 24). Dil konusunda bölge üzerinde siyaset yapmaya çalışanlar Baş Hemşinlilerin Ermeniceyi unuttukları gibi bir iddia ortaya atmışlardır. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki tüm dağlık yerleşimlerde kıyıya göre kültürler ve bileşenleri çok daha uzun ömürlü yaşatılabilirken Osmanlı idaresinin ulaşmakta güçlük çektiği ve dış etkenlere bu denli kapalı bir bölgede konuşulan dilin unutulması çok düşük bir ihtimal olarak dahi görülmemektedir. Alan araştırmalarımız sırasında, bölgede kullanılan kelimelerin ve harf fonetiğinin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki diğer yörelerde konuşulan Türkçeye oranla eski Türkçeye yakınlığının dikkat çekici olduğunu gözlediğimizi burada belirtmek gerekir.

Kıyafet konusunda Hemşinli denince bu grubu Lazlardan ayırmak için görünen en kolay yol başörtüsüne bakmaktır. Hemşinliler "puşi" denilen kökeni İran'a dayanan bir başörtüsü kullanırlar. Ancak Doğu Hemşinlilerde böyle bir kıyafet söz konusu değildir. Hemşinliler tarafından Türkmen geleneği olan yaylacılık, düzenli olarak yapılır ve vartevor şenlikleri düzenlenirken, Doğu Hemşinlilerde böyle bir göç veya kutlama yapılmamaktadır. *"Hopa-Hemşinlileri bu şenliği kutlamaz ve içlerinden birçoğu adını bile bilmez."* (Alt 2005: 23). Pastacılık, fırıncılık ve otelcilik Hemşinliler arasında geleneksel meslek branşları sayılırken, Doğu Hemşinlilerde bu mesleklerin hiç biri bu kategoride değerlendirilemez.

Buradan itibaren çalışmada geçecek Hemşin'in Batı-Hemşin (Baş-Hemşin) olduğunu tekrar belirtmek yerinde olacaktır.

Hemşin'de İlk Dayanışma Faaliyetleri

Hemşin'de 20. yüzyılın başlarında bölgeyi kalkındırmak ve bölge halkının eğitimine hizmet etmek üzere bir kuruluş kurma fikri oluşmuştur. Hemşin'de eğitime verilen önem çok büyüktür. Hemşin'in Osmanlı'nın son döneminde yetiştirmiş olduğu Abdülaziz Efendi, Ahmet Edip Efendi "Numan Efendizade", Ahmet Galip Efendi, Edhem Efendi, El-Hac Ahmet İslam Efendi, Hüseyin Avni Efendi, Mehmet Hulusi Efendi ve Ahmet Mithat Efendi gibi çeşitli bilim dallarında uzmanlaşmış eğitimi ve bilge isimleri vardır.⁴ Böyle bir birikime sahip olan Hemşin'de bu fikrin yerine getirilmesi hiç de zor olmamıştır. O dönemin bilge kişilerinden bir grup toplanarak 1910 yılında Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Tüzüğü'nün izin alınıp resmîyet kazanması ise 1912 yılında gerçekleşmiştir. Buna göre;

"Cemiyetin maksadı: Kalkınmak için gerekli olan eğitim işine hizmet, bu maksadın gerçekleşmesi için milletin mizacını yüce fikirler ile tenvir ederek, ahlak seviyelerini yükseltmek, eğitim nurları ile Hemşin'in her köşesini ziya-

⁴ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığının 1996 yılında Sadık ALBAYRAK'a hazırlanmış olduğu "Son Devir Osmanlı Uleması" (İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvli) adlı dört ciltlik esere bakınız.

dar etmek, meşrutiyet nimeti ile içtima-i ümmetten hasıl olacak faideleri layık-ı veçhile takdir etmenin büyük kurtuluş olacağını anlatmaktan ibarettir.” (Tüzük metni 1910)⁵.

Cemiyetin bu dönemde yaptığı olumlu çalışmalar günümüze yansımıştır. Hemşinliler Anadolu'nun en zor günlerinde bir yandan cephede savaş verirken diğer yandan arkalarında bıraktıkları çocuklarını eğitmeyi ve onların ilerlemesini sağlamayı ihmal etmemişlerdir. Cemiyetin o günlerde yaktığı ateş Hemşinlilerin şuuruna yerleşerek Hemşin'i bölgenin okuma – yazma oranı en yüksek yerlerinden biri yapmış ve aileler çocuklarını okutabilme arzusuyla birbirleriyle yarış edecek duruma gelmiştir. Hemşin insanında oluşan bu bilinç Hemşinli kimliğine apayrı bir değer katmıştır. Nitekim her bölge İstanbul'a ekonomik sebeplerden dolayı göç verirken Hemşinlilerin İstanbul'a göçlerinin en önemli sebebi eğitim olmuştur.

Hemşin'den İstanbul'a Dayanışma Faaliyetleri

Hemşinliler daha önce ekonomik sebeplerden ve savaşlardan ötürü Kırım Harbi zamanında Rusya'ya göç etmiş ve bu bölgede pastacılık ile fırıncılık öğrenmişlerdir. Rusya'da bu meslek dallarında önemli yerlere gelen Hemşinliler Sovyet Devrimi'nin ardından mal varlıklarını Anadolu'ya taşımış; ancak bu mal varlıklarının bir kısmına da Rusya tarafından el konulmuştur. Bu sebeple Rusya'dan dönmeyenlerin de olduğu bilinmektedir. Dönenler yanlarında bir çok “Kırımlı Gelin” getirmişlerdir ve bugün bu gelinlerin yaşayanlarına yörede “Kırımlı Hala” denmektedir. Diğer taraftan buralarda kazandıkları paralar ile Hemşin'in kalkınması için çalışırken ticari deneyimleri ile de ticaret yapabilecekleri başka gurbet alanları belirlemişlerdir. Bu gurbet alanlarının başlıcaları da İstanbul ve Ankara'dır. Bu bölgelerde de ticaret yaparak özellikle pastacılık, fırıncılık, lokantacılık ve otelcilik gibi alanlarda çok başarılı olmuşlardır. *“Ticaret yaptıkları yörelerde başarılı olmalarının temelinde ise Hemşinli dayanışması vardır”*(Gündüz 2002: 146). Hemşin'in Nurluca köyünde 1937 yılında doğan tulum sanatçısı Remzi Bekar, ilkokul çağından sonra ailesi fakir olduğu için okuyamadığını fakat okumayı çok sevdiğini söyledikten sonra yetişen bireyler için; *“Hemşin'in bir kaderi vardır, okursa muhakkak ki adam olabilir, ama okuyamazsa muhakkak ki gurbeti seçer.”* (Bekar 2006) der ve kendisinin de bu sebeple gurbete geldiğini anlatır. Şüphesiz Hemşin'de bir çok gurbet hikayesi oluşmuştur ancak Hemşin'deki en önemli gurbetçilik okumayla olmuştur. Hemşin

---

⁵ Bu ilk kuruluşun adı amacıyla birebir örtüşmektedir. Osmanlıca Türkçe Sözlük'e göre “Terakki”, “İlerleme. Yukarı Çıkma, yükseltme. Artma, çoğalma. Bilgi ve medeniyetçe yükseliş” anlamlarına gelirken “Teavün” de “Yardımlaşmak. Birbirine muavenet etmek” anlamına gelir. Yeğin – Badıllı – Hekimoğlu – Çalım, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, İstanbul, 1992. Cemiyet tüzüğü'nün Osmanlıca ve Türkçe çeviri metinleri ek olarak çalışmamızda yer almıştır. Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti Künyesi, Bkz. Ekler.

Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'nin Yönetim Kurulu Üyesi Gökhan Kaptan'ın anlattığına göre 50'li yıllarda İstanbul'da gurbetçilik yapan Hemşinliler vardı ancak bunların sayıları azdı. Hemşin'den okumaya gelen öğrenciler de buradaki Hemşinli ailelerin yanına yerleşmekte ve bu şekilde okuyabilmekteydiler. Hemşin'den İstanbul'a gelen beyin göçünü burada yaşayan aileler kaldıramıyordu ve buradan yola çıkarak o dönemin öğrencileri bir dernek kurmaya karar verdiler. İşte bu yürekli öğrenciler yoğun uğraş ve çabalar sonucunda Hemşinlilerin desteğini alarak 1960 yılında İstanbul'da Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'nin temellerini atmışlardır. Kurulduğu dönem itibarıyla İstanbul'da Karadenizlilerin kurduğu tek dernek bulunmaktadır ve bu da Trabzon Sürmeneliler Derneği'dir. Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği de onların tüzüğünü örnek alarak tüzüğünü hazırlamış ve tulum çalgısını da kendilerine simge olarak seçmişlerdir. Dernek o günden beri, kuruluş amacı olarak Hemşinlilerin eğitimine yardım etmeyi, Hemşinlileri bir araya getirmeyi ve Hemşin Kültürünü yaşatmayı belirlemiş ve bundan taviz vermemiştir. Günümüzde bu gibi dernek lokalleri oyun oynatılan, kahvehane benzeri erkeklerle has yerlere dönüşmüşken Hemşin Derneği bu gibi faaliyetlerin hep dışında kalmıştır ve sadece birleştirici olarak kadın - erkek herkesin bulunabileceği bir ortam sunmuştur. 12 Eylül darbesinde İstanbul'daki birçok derneğin çalışmaları durdurulup tabelaları sökülürken, Hemşin Derneği'nin tabelaları dahi sökülmemiştir. Bu olay derneğin o dönemde de gerçek amacının ne olduğunu ve bu amaca giden yolda nasıl çalışıldığını göstermektedir. Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'nin "Hemşin" adıyla çıkan bir de dergisi vardır. Bu dergilerden ulaşabildiğimiz en eskileri 30 Nisan 1970 tarihinde çıkan 6. ve 1978 yılında çıkan 11. sayıdır. 1970 yılına ait dergide görülen yönetim kurulunda 2 bayan yöneticiye rastlanmaktadır ve bizce o dönem şartları değerlendirildiğinde bu çok önemlidir. Ayrıca bu sayıda rastladığımız "Nasil Kalkınmalı", "Neler Yapmalıyız" gibi yazılarda ele alınan "1. Kültürel yönden kalkınma, 2. İktisadi yönden kalkınma" ya yönelik açılımlar derneğin amaçları yönündeki faaliyetleri olarak görülmektedir. 1978 yılındaki dergide ise bir yıllık eğlence ve gezi programı görülmektedir. 7 Mayıs gününden 12 Kasım'a kadar belirlenen 10 dönem, İstanbul ve çevresinde gezi ve piknik organizasyonları düzenlendiğini göstermektedir. Bu organizasyonlar günümüze dek sürdürülmüştür. Her yıl bir program yapılarak bu çerçevede yayla şenliğine benzer bir havada Hemşin kültüründen örnekler sergilenmektedir.

Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'ndeki Kültürel Etkinlikler

Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'nin amaçları doğrultusunda yapılan faaliyetlerden biri de kültürlerini yaşatmaktır. Bunun için düzenlenen gezi programları yöredeki gibi açık alanda yapılmakta olan eğlencelere

duyulan özlemi gidermek amacıyla tertiplenmektedir. Bu gezilerde Hemşinliler sabahtan – akşama, akşamdan sabaha tulum kaydeleri eşliğinde horon oynamaktadırlar. Ancak kış aylarında bu gibi etkinlikler düzenlenmesi mümkün olmadığından Hemşinliler haftasonları dernek lokalinde toplanarak bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmakta ve kültürlerini yaşayarak yaşatmaktadırlar.

Hemşinde her iş türkü yolu ile yapılır. Türkülerde konu oldukça çeşitlidir. Çeşitli ritüeller için, günlük olaylar için, “sevdalıklar” için, hemen her konuda manilere rastlanılabilmektedir. Bunlar genellikle 7 heceli olmaktadır. Hemşin’in en karakteristik özelliklerinden biri de destan söyleme geleneğidir. Bu destanlar eş – dost – akrabaya duyulan özlem, ölüm gibi üzücü olaylar ve önemli olaylar için söylenir. Destanları oluşturan mısraların her biri 11 hecelidir. Türküler ve destanlar yörenin özgün çalgısı tulum eşliğinde söylenirler. Bu türkülerin yaşaması için dernek bünyesinde oluşturulan türkü topluluğu, türkülerin aslına uygun icra edilmesine dikkat edilerek Hemşinli sanatçılarca denetlenmektedir. Bu ustaların başında Remzi Bekar gelmektedir⁶. Dernekte bunlar haricinde tulum dersleri verilirken, Hemşin horonları da dernek üyeleri tarafından türkü topluluğunun çalışmaları öncesinde ve sonrasında oynanmaktadır. Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği’nin bu etkinlikleri Kadıköy’de bulunan dernek lokalinde Cumartesi ve Pazar günleri yapılmaktadır. Dernek lokali çalışma salonu, yönetim odası ve mutfaktan oluşmakla birlikte lokalde geniş bir kütüphane de bulunmaktadır. Duvarlar Hemşin’de söylenen destanlar ve şiirler, Hemşin’den manzara fotoğrafları, dernek amblemi, Hemşin haritası ve tablolar ile donatılmıştır. Faaliyetlere ağırlıklı olarak 20 – 35 yaş arasındaki genç kuşak katılmaktadır. Çok sayıda misafir ve dinleyici de çalışmalara iştirak ederek etkinlikleri takip etmektedir. Katılanların çoğunluğu öğrenci olmakla birlikte gelir durumları ortadır. Türkü topluluğu çalışmalarında dernek lokalinde 50’ye yakın kişi toplanmaktadır. Bunların 20’ye yakını türkü topluluğunu oluştururken, geri kalanlar onları dinleyerek Hemşin türkülerine karşı olan özlemlerini gidermekte ve topluluğun çalışmasının ardından da hep birlikte horona katılmaktadırlar. Dernekte horonlar kadın ve erkekler tarafından birlikte oynanmaktadır. Ancak yalnız kadınların oynadığı bir horona da tanıklık edilmiştir. Kadınların yalnız oynadıkları horonlar yöresel kıyafetlere bağlı olarak herhangi bir yerlerinin açılmaması için hareketlerin yarım yapılması suretiyle oynanmaktadır ve günümüzde İstanbul’daki Hemşinli kadınlar bu kıyafetleri giymese de figürler değişmekte ve yarım yapılmaktadır. Bu sebeple kadınların da iştiraki açısından

---

⁶ Tulum sazını TRT’de “Garip” lakaplı ve “Gariboğlu” diye bilinen 1901 doğumlu Mustafa Tahir Taşer’den sonra aslına uygun olarak kendi deyimiyile “temiz çalarak” icra eden Remzi Bekar, Türkiye’de tulum çalgısıyla ilk plak ve ilk kaset çalışmalarını yapan sanatçıdır. Tulum çalgısının ulusal alanda tanınmasına ön ayak olmuş olan sanatçı Laurence Picken’in “Folk Musical Instruments of Turkey” (1975) adlı kitabında da yer almıştır.

karma horonlarda da çok sert figürler oynanılmamaktadır. Horonlarda da aslına uygunluk korunmaya çalışılır ve komutçu yanlış oynayanları sürekli olarak uyarır. Hemşin horonları halka şeklinde el ele tutuşmak yoluyla oynanır ve Hemşin horonlarında 3 bölüm vardır. Bunlar eller yukarda, eller aşağıda ve fora bölümleridir. Bölümler arasındaki geçişleri komutçu belirler. Tulum çalan kişi ile komutçu arasındaki ilişki çok önemlidir. Tulumcu komutçuyla sürekli göz temasındadır ve halka içerisinde komutçu ne tartaysa yüzü mutlaka ona dönüktür. Komutçu kaydeyi değiştirmesini istemeden asla kaydeyi kendi başına değiştiremez. Komutçu çalınmasını istediği kaydenin adını tulumcuya seslenir. Komutçu oyuna yön verirken esprili olmaya özen gösterir. Günlük veya oyun içinde anlık espriler yaparak oynayanların konsantresini hep yüksek tutar. “Kopya çekme, orijinali var, iyi bak buraya, ihh ihh, çi, çi”, “Beni beğenmiyor musunuz” gibi espriler ve “Bak ne diyorum” diye başlayan uyarılar ile horonu yönlendirir. “Ahh ahh”, “ihh ihh”, “çi çi” gibi terennümler de oyuna hareket getirmektedir. Bunların dışında “ha böyla vur vur”, “yürü yürü”, “topla topla”, “sağdan sağdan”, “şasma”, “dikkat et”, “yüksele yüksele”, “üç git, üç gel”, “eller beraber”, “git de gel beri”, “olmadi baştan” gibi komut sözcükleri kullanılmaktadır. Hemşin horonlarında komutçu, ortamda bulunan en yaşlı kişidir; o oyun içinde komutu birine devreder ve kesinlikle o devretmeden kimse başına buyruk bir şekilde komutu devralamaz. Bu, yöredeki herkesin horona olan düşkünlüğünden ve yaşlıya olan hürmetten kaynaklanmaktadır. Tulum konusunda da ortamda daha yaşlı bir tulumcu varsa gençler ancak onun rızasıyla tulum çalabilir. Eğer yaşlı kişi kendisi çalmak istiyorsa, genç olan birey çalgısını ona bırakmak zorundadır. Çalışmalarda Hemşin Horonu, Yüksek Hemşin, Kız Horonu, Abdi Horonu, Rize Horonu, Bakoz, Ortaköy, Çinçiva ve İki Ayak oyunlarına rastlanılmıştır. Horonların en ilgimizi çeken bölümleri fora bölümleri olmuştur. Bu bölümde türkü söyleme ve 7’li manilerle atışma vardır. Atışma erkek veya kadın gruplarının içerisinde olabileceği gibi kız – erkek atışmaları da sıkça görülmektedir. Bir grup tarafından söylenen mısranın topluluk tarafından tekrar edilmesi yoluyla mani tamamlanır ve hemen karşı grup buna cevap verir. Bu şekilde döngü sağlanır ve maniler çalınan kaydeye uydurularak fora bölümlerinde söylenir. Hemşin yöresinde çalınan türkülerde ve horonlarda genellikle 5/8’lik yapı görülmektedir. Bunun haricinde 4/4’lük, 7/8’lik ve 10/8’lik usullere de rastlanırken nadir olarak da 9/8’lik usul de görülmektedir. Bu ritmik yapılardan 5 zamanlı olanlara 2+3 veya 3+2 kalıbında, 7 zamanlı olanlara 2+2+3 kalıbında, 9 zamanlı olanlara 2+2+2+3 ve 10 zamanlı olanlara da 2+3+2+3 veya 3+2+3+2 kalıbında rastlanmaktadır.

Sonuçlar

Hemşinlilerin bir dernek etrafında dayanışma faaliyetlerine başladıkları 1910 yılından bugüne geldikleri nokta iki açıdan önemli görülmüştür. Maksadı eğitim olan bu ilk dernek gerçekten Hemşinlileri ya okutmuş ya da

onlara okumayı sevdirmiştir. Hemşin, Anadolu'da kendi eğitim devrimini gerçekleştiren bir yöre olarak örnek alınmalıdır. İkinci olarak da Hemşin'deki bu okuma aşkının toplumu bilinçlendirmesi de Hemşinlilerin günümüzde kendi üzerlerinde gerçekleştirilmeye çalışılan hadiselerden haberdar olarak bunları bizzat birer tarihçi gibi oturup araştırarak kendilerinin çürütmesidir. 1910 yılında kurulan ilk cemiyet ve devamında 1960 yılında İstanbul'da kurulan dernek gerçek anlamda ilerlemenin, sosyalleşmenin ve dayanışmanın örnekleri olarak görülmektedir.

Hemşin'de hemen hemen her birey türkü söylemekte ve horon oynamaktadır. Eğlenceyi ve hüznü bir arada yaşayan yörede her türlü duygu ve düşüncenin ifade edildiği tek çalgı tulumdur. Nedendir bilinmez ama Hemşinlilerde tulum haricinde herhangi bir çalgının kullanılmışlığına tarihte rastlanılamamıştır. Günümüzde ise yalnız tulum ile birlikte icra edilen müzik, genç neslin ilgisinin azalmasına sebep olmuştur. Bu sebeple batı çalgılarının ve vurmalarının eklendiği orkestral düzenlemeler popüler müzik piyasasının etkisiyle Hemşin türkülerinin içine sokulmuştur. Ancak piyasada görülen müziğin Hemşin türkülerinin karakterini bozduğunu tespit eden ve türkülerinin bundan zarar gördüğünü düşünen Hemşinliler, buna bir dur demek için Hemşin türkülerini seslendirmek ve genç neslin de ilgisini çekmek için aynı orkestral düzenlemeyi kullanan, fakat türkülerin aslının bozulmamasına da özen gösteren bir türkü topluluğu kurmuşlardır. İstanbul'da yaşayan ancak Hemşinli kimliklerinden vazgeçemeyen bu insanlar, kendi kültürlerine duydukları saygıyla kültürlerini gelecek nesillere aktarabilmek için bilinçli bir çaba içinde görünmektedir.

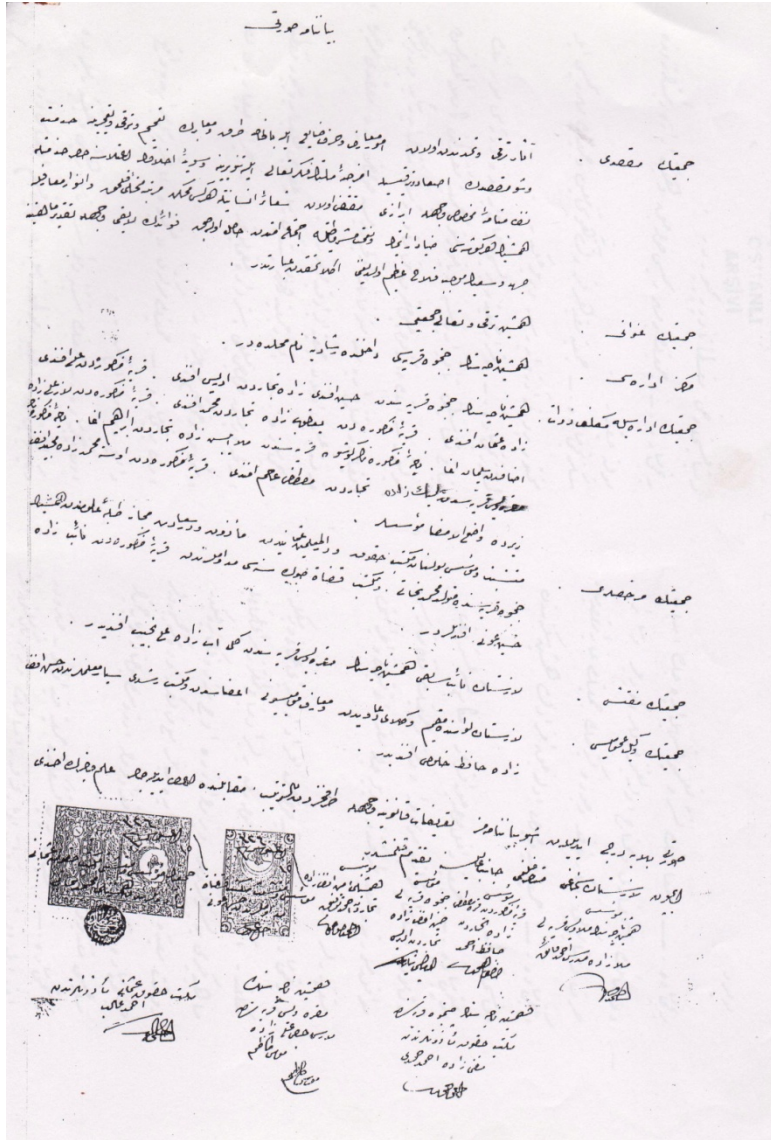
Kaynaklar

- ALBAYRAK Haşim (2003). *Tarih Boyunca Doğu Karadeniz'de Etnik Yapılanmalar ve Pontus*, İstanbul: Babıali Kitaplığı.
- ALBAYRAK Sadık (1996). *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- ALT Aliye (2005). *Tarihin ve Bugünün Aynasında Hemşin Ermenileri*, İstanbul: Belge Yayınları.
- BEKAR Remzi (2006). *Kişisel Görüşme*, İstanbul.
- GÜNDÜZ Ali (2002). *Hemşinliler Dil – Kültür – Tarih*, Ankara: Ardanuç Kültür Yardımlaşma Derneği Yayınları.
- HAÇIKYON Levon (1997). *Hemşin Gizemi*, İstanbul.
- HEMŞİN 78 (1978). Yıl:18 Sayı: 11, İstanbul: Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği.
- Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti Künyesi (1910). Hemşin.

- Hemşin (1970). Yıl: 9 Sayı:6, İstanbul: Hemşin Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği.
- KAPTAN Gökhan (2006). *Kişisel Görüşme*, İstanbul.
- PICKEN Laurence (1975). *Folk Musical Instruments of Turkey*, London: Oxford University Press.
- YEĞİN-BADILLI-HEKİMOĞLU-ÇALIM (1992). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, İstanbul.

Ekler

Ek-1. Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti Künyesi

HEMŞİN
TERAKKİ VE TEAVÜN CEMİYETİ
KÜNYESİ

Cemiyetin maksadı: Kalkınmak için gerekli olan eğitim işine hizmet, bu maksadın gerçekleşmesi için milletin mizacını yüce fikirler ile tenvir ederek ,ahlak seviyelerini yükseltmek, eğitim nurları ile Hemşin'in her köşesini ziyadar etmek ,meşrutiyet nimeti ile içtima-i ümmetten hasıl olacak faideleri layık-ı veçhile takdir etmenin büyük kurtuluş olacağını anlatmaktan ibarettir.

Cemiyetin ünvanı: Hemşin Terakki ve Teavün Cemiyeti

Merkez idaresi: Hemşin Nahiyesi'nin Çiñçiva Karyesi dahilinde Reşadiye nam mahaldir.

Cemiyetin idareyle mükellef zevat: Hemşin Nahiyesinin Çiñçiva Köyünden Hüseyin Efendizade tüccardan İdris Efendi, aynı köyden Ali Efendizade Osman Efendi, aynı köyden Yakupzade tüccardan Mehmet Efendi, aynı köyden Laz Alizade esnaftan Süleyman Ağa, aynı nahiyenin Küşüve Köyünden Molla İbişzade tüccardan İbrahim Ağa, aynı nahiyenin Makrevis Köyünden Melikzade tüccardan Mustafa Asım Efendi, aynı köyden Usta Mehmetzade Mecit Efendi, -aşağıda imzaları olan kurucularla-

Cemiyetin mürahasları: Hukuk Mektebi ve Dar-ül Muallimi Osmaniyeden mezun Dersiamdan icazetli ilim talebelerinden Çiñçiva Köyü doğumlu Mehmet Necati. Mektebi Kuzat son senes müdavimlerinden aynı köyden Naibzade Hüseyin Avni Efendiler..

Cemiyetin müfettişi: Eski Lazistan Naibi Hemşinin Makrevis Köyünden Gülapzade Ali Necip Efendidir

Cemiyetin umumi vekili: Lazistan Sancağında mukim avukatlardan ve Eğitim Komisyonu üyelerinden ,Rüştiye Mektebi öğretmenlerinden Hasan Efendizade Hafız Hulusi Efendidir.

İmzalar:

Kurucu: Mollaveyis Köyünden Mollazade müderris Ahmet Faik
Kurucu. Aynı köyden Karamustafazade tüccardan Hafız Ahmet
Kurucu: Çiñçiva Köyünden Hüseyin Efendizade tüccardan İdris
Kurucu: Hemşinli Emin Efendizade tüccardan Ahmet Tevfik
Kurucu ve münsebit : Hukuk Mektebi müdavimlerinden Hüseyin Avni,
Mektebi Hukuk Osmani mezunlarından Müftüzade Ahmet Hamdi,
Makrevis köyünden Müderris Hacı Alizade Musa Kazım
Mektebi Hukuku Osmani mezunlarından Ahmet Galip

Cemiyetin Nizamnamesi

Birinci madde: Eğitimin neşr ve tamimini gerçekleştirecek sebepleri ve muhtaç olduğumuz köprüler, yollar vesair menfaat eserleri vücuda getirmek cemiyetin maksadıdır.

İkinci madde: Cemiyete kayıt ve kabul olacak kişilerin Hemşin sakinlerinden olması şarttır.

Üçüncü madde: Cemiyete girecek kişiler şeriat hükümlerine, anayasaya, devletin mevzuat kanunlarına ve cemiyet tüzüğüne uygun bir suretle cemiyetin kararlaştırdığı işleri kabul ve icrasını taahhüt ederler

Dördüncü madde: Cemiyete kayıt olacak kişiler, 10 Osmanlı Lirası vermekle mükelleftir. Ancak deflatten kayıt parası olarak 1 lira, kalan kalan 9 lirayı da 27 şer kuruş vermek sureti ile senede tamamlayacaktır Zamanında taksidini veremeyenler faiziyle vermeğe mecburdurlar

Beşinci madde: Taksidini bir defada vermek isteyen kişi, cemiyetin takdir ve övgüsünü alır

Altıncı madde: Başta cemiyete üye olmayıp sonra dahil olmak isteyen kişiler o tarihe kadar emsalinin vermiş olduğu meblağı bir defada kalanını da taksitlerle ödemeğe mecburdur.

Yedinci madde: Cemiyetin bir resmi mühürü bulunacak ve İdare Reisinin nezdinde olacaktır

Sekizinci madde: Cemiyete kayıtlı her ferde, hüviyetini gösteren ve cemiyetin resmi mühürü ile mühürlenmiş bir varaka arzu ederse verilecektir

Dokuzuncu madde: Cemiyet üyelerinden bir vefat ederse, veresei bunun kalan taksitlerini öderse veya ölen kişi taksitlerini tamamen vermiş ise onun hukuku tamamen vereseine intikal eder. Şayet varis olan kişi, bu mükellefiyetten dönerse ölen kişinin evvelce vermiş olduğu para maksadı hayır hizmeti olan cemiyete irat kaydolunur.

Onuncu madde: Cemiyet üyelerinden her kişi, istediği zaman affını talep edebilir. Fakat evvelce vermiş olduğu meblağı almağa hakkı yoktur. Cezaen çıkarılan kişiler de böyledir.

On birinci madde: Cemiyetin merkezi, Çiñçiva Köyü civarında Reşadiye adlı yerdir.

On ikinci madde: Cemiyetin Tesbite ve Müessise adlı bir heyeti ve Teftişiyeye namıyla da diğre bir heyeti olup Tabiiyye ve Muvazzafa namıyla da iki kısım azası vardır.

TESBİTE VE MÜESSİSE HEYETİNİN VAZİFELERİ

On üçüncü madde : Bu heyet cemiyet merkezinde bulunursa ,vasıfları aşağıda beyan olunan heyeti idare azalarıyla beraber müzakerelere girebilecek, oy kullanma hakkına sahip olacak, Cemiyetin üyelerini çoğaltmak için tüzüğün ilgili maddesine göre üye olacıklardan isimlerini kayıt ederek, aldıkları meblağı, cemiyet merkezine gönderecek, kişiyi kendi mühürü ile geçici bir ilmuhahe verecektir.

On dördüncü madde: Heyeti İdare ve Teftişiyeye üyelerinin bir seneden ibaret olan görev müddetleri dolunca, idare heyeti üyeleriyle birlikte cemiyetin tabii üyelerinden olmak şartıyla herhangi bir köyden idare üyeliğine aday koymak, adaylar pusulasını taşıyan sandığı açmak, Heyeti Teftişiyeye ve İdare azalarını , tabii üyeler arasından en çok oy alanlardan seçmek, bu heyetin vazifelerindedir.

HEYETİ TEFTİŞİYENİN SEÇİLME USÛLÜ

On beşinci madde: Heyeti Teftişiyeye alınacak üyenin üç misli tesbite ve müessise heyeti ile idare heyeti tarafından aday olarak tayin edilir isimleri tabii üyelere arz edilir Bunlar da gizli oylarını verdikten sonra rey sandığına atarlar. Bu sandık teşkil edilmiş olan Tesbite ve Müessise Heyetiyle heyeti idare tarafından açılıp çoğunluğu kazanan kişilerden lüzümü kadar heyeti teftişiyeye üye seçilir

HEYETİ TEFTİŞİYENİN VAZİFELERİ

On altıncı madde: Heyeti İdarenin işlem ve kararlarını ayda bir defa, tetkike memur olduğu gibi olağanüstü durumlarda dahi dilediği zaman tetkik etmek, heyeti idare üyelerinden kötü halini müşahade ettikleri kişileri istifaya davet, teftiş ve tetkik esnasında kötü hali görüldüğü takdirde Tesbit ve

Müessise Heyetinin üçte biri olmak üzere yine cemiyet üyelerinden seçilecek kişilerin üçte birinden çoğunun oyu ile azl ve hareketin derecesine göre, cemiyetten ihraç dahi edebilecektir. Bu şekilde azledilen ve cemiyetten çıkarılanların cemiyet aleyhine dava açma hakkı yoktur

On yedinci madde: Cemiyetin muvazzafa azaları ,idare azaları olup ,tabii azaları ise ikinci maddede gösterildiği gibi ismini cemiyete kaydettirenlerdir.

HEYETİ İDARE ÜYELERİNİN SEÇİLME USULÜ

On sekizinci madde: Heyeti teftişiyenin usulü hakkındaki muamelatın aynıdır.

On dokuzuncu madde: Heyeti idare üyelerinden kefil olmuş bir reis,bir sandık emini ve bir sandık emini yardımcısı genel işlere bakar. Üç mümeyyiz işlemleri yapar. Bir katip heyeti idare üyelerinin gizli oyu ile seçilir.

Yirminci madde: Heyeti idare üyelerinin yarısından bir fazlası olmadıkça müzakerelere başlanamaz. Kararlarda yapılan oylama sonucu eşitlik çıkarsa reisin bulunduğu taraf tercih edilirdir. Ekseriyetle verilen kararlar da ittifakla verilen kararlar gibi muteber olacaktır.

Yirmi birinci madde: Heyeti idare üyeleri haftada iki, lüzümüne göre daha fazla da toplanacaktır. Toplantı gününün tayini idare üyelerinin oyuna bağlıdır.

Yirmi ikinci madde: İdare üyeleri hizmetlerine karşılık gerek cemiyete dahil olacak gerek sa hayır sahiplerinin verdiği teberrü ve hediyeler ile sermayenin aslına hanel gelmeyecek şekilde yalnız tüccardan münasip bir ücret vermek, yahut fahri hizmet ettirmek konusu Tesbite ve Müessise Heyetiyle bir heyetin tabii azalarından seçecekleri beş kişinin oy ve tensibiyle olacaktır.

HEYETİ İDARENİN VAZİFELERİ

Yirmi üçüncü madde: Evvela üyeler tarafından verilen ücretler ile herhangi bir hayır sahibince verilen yardımlar cemiyet namına kaydedilir. İkincisi, mektepler kurup inşa etmek gibi Hemsşin Halkının eğitim nimetlerinden istifade etmesine sebep olarak milli servetin yücelmesine çalışmak, imar, sanayi ve ziraatte bulunmak , milli kabiliyetleri nazari itibare alarak mahsulâtın cinsini ıslah etmek , üçüncüsü, orman ve diğer servetlerinden istifade edilmesi için halka lazım olan yardımda bulunmak, Dördüncüsü, her cins hububat ve hayvanatın nevini ve cinsini ıslah etmek,Beşincisi, halkın nakdi ve fiili yardımları ile vücuda getirmeyi taahhüt ettikleri konuların icrasına derhal vasita olmak, Altıncısı, Cemiyet bütçesi müsait olduğu takdirde heyeti umumiyenin kararı ile hususi yolları köy ve mahalle aralarındaki umumî yollara bağlayacak yollar inşa etmek Yedincisi; bütçe ve masrafları incelemek; harcamanın müzakeresi için karar vermek; Sekizincisi Hiçbir kimsenin uhdesinde bulunmayan ormanlarda genç ve filî kestane; çam; ağaçlarını kesen,kabuklarını soyan,orman içinde ateş yakarak menba-ı servet olan ormanları mahvolmalarına sebep olan durumları men için halkla münasebette bulunmak cemiyetin cümle vazifelerindendir:

REİSİN VAZİFELERİ

Yirmi dördüncü madde: Meclisi idare etmek, olağan üstü durumlarda heyeti umumiyeyi toplamak, cemiyetin resmî mühürünü muhafaza etmek, cemiyet namına vürüt eden evrak ve layıhaları müzakereye koymak, Heyeti Teftişiyenin teftiş neticesini alarak meclise arz etmek, heyeti idarece verilen kararları heyeti umumiyeye tebliğ ettirmek, Heyeti idare ve Umumiyenin kararlarını lüzüm gördüğü takdirde imzası altında toplantı yerlerinde ilan etmek, ve taksidini zamanında vermeyenlere ihbarname Yazmak

SANDIK EMİNİNİN VAZİFESİ

Yirmi beşinci madde: yardımcısı ile birlikte tahsilatı güzelce ifa, heyeti idare tarafından Verilecek emre göre harcamayı idare her üç ayda bir defa bütçe ve masraf blançosunu düzenleyerek heyeti idareye arz etmek

Zamanında taksidini vermeyenlerin pusulasını çıkartıp başkanlığa takdim etmek. Nezdinde bulunan "Masraflar", "Varidat" ve "Yardımlar" isimli defterleri düzenleyip muhafaza etmek. Bunların muhteviyatını özet şeklinde blanço ile birlikte heyeti idareye arz etmek Cemiyet üyeleri tarafından verilen meblağları teslim aldığına dair ellerine matbu olarak bir makbuzu başkanlık mühürü ile mühürleyerek vermekten ibarettir.

HEYETİ MÜMEYYİZENİN VAZİFESİ

Yirmi altıncı madde: Reis tarafından kendilerine verilen hesapları tetkik, bütçe ve masrafları heyeti idare kararlarına uygun olup olmadığını tetkik, gerekenleri şifahen ve yazılı olarak uyarmak, inceleme neticesini reis vasıtasıyla heyete arz etmek, tetkik ve teftiş esnasında göreve devamında mahzur gördüklerin tahkikat sonucunu beklemeden acele olarak işten men edilmesini meclisi idareye arz etmekten ibarettir.

KATİBİN VAZİFESİ

Yirmi yedinci madde: Heyetin müzakerelerini zaptetmek, karar ve yazışmaları defterine kaydetmek, altlarını heyete imza ettirmek, yazışma işlerini yapmak heyeti idare üyelerinin devam ve Devamsızların listesini düzenlemekten ibarettir.

Yirmi sekizinci madde: Heyeti idare üyeleri kabz ve harcamadan dolayı heyeti umumiyeye karşı yekdiğerine zincirleme olarak kefildir.

Yirmi dokuzuncu madde: Meclisi idare üyeleri, gerek kendilerinin gerekse istihdam ettikleri kişilerin kötü davranışlarından dolayı heyeti umumiyeye karşı mes'uldürler

Otuzuncu madde: Cemiyeti teşkil eden üyelerden birisi veya onların vekilleri olan heyet arasından bir zat, tüzük hükümlerine muhalif bir hali nedeni ile cemiyete bir zarar getirir ve bunu tazmin etmezse, cemiyetin dava vekili tarafından hakkında ilgili kanuni takibat icra edilecektir.

Otuz birinci madde: Sandık emini ile sair kefil alınması gereken cemiyet mensupları zimmet ihtimaline karşı kefalet bağı ile heyeti idare tarafından bağlanır.

Otuz ikinci madde: Heyeti idare üyelerinden birinin vefatında veya istifasında veya 16. Madde hükümlerine göre azledildiği takdirde yerine ondan sonra evvelce en çok oyu alan zat tayin edilir

Otuz üçüncü madde: Cemiyetin geliri müsait olduğu takdirde, cemiyet merkezinde eczacısıyla bir eczane açılacak, bir doktor ile bir de hemşire bulundurulacaktır.

Otuz dördüncü madde: Cemiyetin hukukunu müdafaa etmek üzere heyeti idare kararı ile azalardan biri cemiyet fertlerinden münasibi cemiyetin dava vekilliğini deruhte edecektir.

CEMİYETİN GELİRİ

Otuz beşinci madde: Evvela üyeler tarafından verilecek olan ücretler, eshab-ı hamiyet tarafından yapılacak yardımlar, üçüncüsü cemiyet namına neşrolunan kitaplar ve risalelerden hasıl olacak ticaret vesairenden ibarettir.

GEÇİCİ MADDE

Otuz altıncı madde: İş bu tüzük icabında tadil veyahut tezyil olunabilecektir.